

RETRAT DE MARIE CURIE

Agustí Querol
S. XIX
Marbre esculpit
69 x 62 x 27,5 cm

Escultura abans de la intervenció

L'estat de conservació de l'escultura era regular. Les principals alteracions que presentava eren causades per factors extrínsecs, majorment per factors ambientals d'exposició i emmagatzematge (contaminació atmosfèrica en forma de partícules i nicotina), i per factors d'intervenció directa (manipulació).

El suport presentava dues fissures i algunes pèrdues en forma de petites perforacions, escantells, incisions i abrasions. També presentava algunes taques d'òxid, restes de diferents adhesius, algunes incrustacions calcàries, esquitxos de pintura vermella i una gran quantitat de brutícia dipositada.

Les intervencions de conservació i restauració van consistir en primer lloc en l'eliminació de la brutícia superficial mitjançant una paletina de pèls suaus i l'eliminació amb bisturí de les incrustacions i els esquitxos de pintura.

Posteriorment es va fer una neteja química de la brutícia més adherida amb una solució d'aigua destil·lada i alcohol etílic i es van eliminar les restes d'adhesiu amb acetona.

Detall dels botons de la brusa abans de la neteja

Detall dels botons de la brusa després de la neteja

LA CIGARRA

Agustí Querol
1901
Fang modelat i cuit, sense policromar
79 x 24 x 20 cm

Escultura abans de la intervenció

La peça presentava petites fissures i esquerdes que no feien perillar l'estructura, així com petites pèrdues de suport, cops i brutícia superficial generalitzada. També s'observaren restes d'adhesiu i guix d'una intervenció anterior, i restes de cinta adhesiva i massilla gris a la base.

La intervenció va consistir en primer lloc en una neteja mecànica per eliminar la brutícia superficial mitjançant aspiració controlada de baixa absorció i paletina. Es van retirar les restes de cinta groga de la base de forma mecànica i les restes d'adhesiu amb hisops i acetona. Les restes d'adhesiu que es trobaven a la guitarra s'eliminaren mecànicament.

Abans de començar amb la reintegració de les pèrdues i esquerdes, es va haver de rebaixar el guix de forma mecànica amb ajuda d'escalpel i paper de vidre. Posteriorment, s'aplicà amb pinzell una primera capa de cola orgànica per aïllar les pèrdues de les reintegracions, garantint així la reversibilitat de les actuacions.

La reintegració volumètrica de les pèrdues es va fer amb un estuc tradicional (cola orgànica i càrrega) que s'aplicà en una única capa i amb pinzell. En acabat, els estucs van ser anivellats amb bisturí i hisops humits. Finalment, s'aplicà una capa d'imprimació de Mongay goma laca.

Per acabar, es va dur a terme la reintegració cromàtica mitjançant *tratteggio* (ratllat modulad amb diferents colors) fet amb l'aquarel·la.

Detall de la guitarra. Rebaix del guix

Reintegració cromàtica

Escola d'Art i Disseny de la Diputació a Tortosa

CR

Conservació i Restauració
Escola d'Art i Disseny - Tortosa
Diputació de Tarragona
Conservació i restauració de béns culturals
del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre

CR

49

2014-2015
CINC OBRES ARTÍSTIQUES
Ajuntament de Tortosa

Publicació de Conservació i Restauració
Escola d'Art i Disseny de la Diputació a Tortosa

Els tallers de Conservació i Restauració de l'Escola d'Art i Disseny de la Diputació de Tarragona a Tortosa han realitzat diverses intervencions d'urgència a obres propietat de l'Ajuntament de Tortosa amb la finalitat de mostrar-les en perfectes condicions en diferents exposicions temporals.

Normalment, aquestes intervencions són de petita envergadura i estan marcades per una data límit d'acabament a causa de la inauguració de l'exposició, per tant, els tractaments són breus i prevalen el vessant estètic i la visió de conjunt de la peça.

Exposició a la sala de l'EDTA d'Anys de llum a la ciutat

Les obres intervingudes han estat: l'obra pictòrica *Paisatge amb barques*, de Francesc Todó; l'escultura *Retrat d'Agustí Querol*, realitzada per Víctor Cerveto; el dibuix d'Antoni Cerveto *Dona Alada*, i les escultures d'Agustí Querol: *Bust de Marie Curie* i *La cigarra*. Totes les obres creades en la primera meitat del s. XX.

El *Paisatge amb barques*, del tortosí Francesc Todó, oli damunt tela, havia de participar en l'exposició temporal de producció pròpia del Museu de Tortosa, anomenada *Francesc Todó. Segle XX – Segle XXI*, que s'hi inauguraria el 9 de maig de 2015

Per a l'exposició *Llavor ebreca al Palau. Patrimoni escultòric de les Terres de l'Ebre dels segles XIX i XX*, organitzada pels Serveis Territorials de Cultura a les Terres de l'Ebre i inaugurada el 27 de juny al Palau Oliver de Boteller a Tortosa, els tallers CR van intervingre tres peces: *Dona alada*, un dibuix realitzat amb llapis conté i pastel sobre paper d'Antoni Cerveto; una escultura de gres que representa a Agustí Querol realitzada per Víctor Cerveto i un bust de marbre que retrata a Marie Curie esculpit per Agustí Querol.

L'estàtua *La cigarra* va ser objecte d'una intervenció amb motiu de la seva participació en l'exposició temporal *Anys de llum a la ciutat. L'empremta social, cultural i científica del XIX a Tortosa*. Aquesta exposició va ser un projecte de l'Escola d'Art i Disseny a Tortosa i la Diputació de Tarragona.

PAISATGE AMB BARQUES, CALA FORNELLS

Francesc Todó
1948-49
Oli damunt tela
55 x 73 cm

L'obra va arribar als tallers de restauració amb dos estrips a la tela. El més significatiu, a la part superior esquerra, presentava un pedaç de paper adherit al revers de suport i pèrdua de capa de preparació i pictòrica. L'obra no estava envernissada, de manera que la brutícia superficial s'havia dipositat directament sobre la capa pictòrica.

Obra després de la intervenció

La intervenció va començar amb una neteja superficial per tal d'eliminar la pols superficial i els dipòsits de brutícia. Després de protegir la capa pictòrica puntualment a les zones dels estrips, es va retirar el pedaç del revers. La consolidació del suport es realitzà mitjançant el sistema de sutura de fils, amb la qual cosa es va assegurar la mínima interferència amb la integritat dels materials originals i la restitució de la tensió original en la zona afectada. L'adhesiu escollit per realitzar la unió va ser d'origen animal, per les bones qualitats adhesives que presenta, la seva reversibilitat i l'elevada resistència a la tensió.

Un cop finalitzat el tractament del suport es va eliminar la protecció de la capa pictòrica.

En les zones on la tela quedava a la vista a causa de les pèrdues de les capes de preparació i pictòrica, es va aplicar un estuc. Posteriorment, es va fer una reintegració de color amb aquarel·la, mitjançant la tècnica del *rigattino* (ratllat vertical amb diferents colors).

Eliminació del pedaç (amb ajuda de l'humificador ultrasònic)

Estrip de la part superior

Estrip després de la intervenció

DONA ALADA

Antonio Cerveto
Inici s. XX
Llapis carbó, llapis conté sèpia i llapis conté blanc sobre paper
58,2 x 46,2 cm

Dibuix de Cerveto dins del marc original

El dibuix representa una dona alada amb els braços alçats. Cerveto va col·laborar al taller de l'escultor Querol, i sovint li feia esbossos. Es desconeix, però, si aquest dibuix té a veure amb el projecte d'alguna escultura.

Una de les principals problemàtiques de la l'obra eren les deficiències del sistema d'emmarcació original. El dibuix no portava cap suport secundari de protecció pel revers, i estava en contacte directe amb la fonadura del marc, que li havia ocasionat acidesa. També es trobava enganxat directament al *passepartout* amb cintes de *cel·lo* que li havien trespasat restes d'adhesiu. Les tècniques artístiques amb element sustentat pulverulent, com és el carbó, han de guardar una distància de seguretat amb el vidre per tal d'evitar la pèrdua de partícules per l'electricitat estàtica, i en aquest cas, estava en contacte directe. El dibuix presentava també arrugues i estrips.

Les intervencions van consistir en l'eliminació de les restes de cintes adhesives, consolidació d'estrips i desacidificació en sec.

Es va mantenir el marc original, però es van canviar els materials i els criteris del sistema de presentació, segons paràmetres de conservació preventiva. La peça va quedar muntada sobre un suport secundari fet de cartró de conservació, i subjectada amb xarneres de paper japonès amb adhesius neutres. Es va fer un nou *passepartout* i unes tires del mateix cartró, que separaven 1,5 cm el dibuix del vidre (alces). El muntatge va quedar tancat amb una fonadura de material estable.

Elaboració de xarneres de subjecció al suport secundari

Alces per separar la peça del contacte directe amb el vidre

RETRAT D'AGUSTÍ QUEROL

Víctor Cerveto
1918
Gres esculpit
73,5 x 51 x 28 cm

Escultura abans de la intervenció

L'estat de conservació de l'obra era regular. Les principals alteracions que presentava eren causades per causes extrínseques, fonamentalment per les condicions ambientals d'exposició i emmagatzematge i per les causes humanes d'intervenció directa (manipulació i vandalisme). Cal tenir en compte que durant algun temps l'escultura va estar ubicada al parc.

El suport presentava petites fissures i algunes pèrdues causades per impactes i cops. Les pèrdues més rellevants es trobaven al rostre (nas, bigoti i barbata). També presentava taques, brutícia superficial, restes de diferents materials i algunes incrustacions.

Cal dir que l'escultura havia estat intervinguda anteriorment: s'hi havien reintegrat volumètricament les pèrdues del nas i del bigoti amb guix pintat amb pintura acrílica matisada.

Les intervencions de conservació i restauració van consistir en primer lloc en l'eliminació de la brutícia superficial mitjançant una paletina de pèls suaus. Puntualment, es van eliminar mecànicament les incrustacions amb bisturí i, posteriorment, es va realitzar una neteja química mitjançant un raspall humitejat amb aigua desionitzada.

La reconstrucció de la part esquerra del bigoti, que estava molt deteriorada, es va eliminar mecànicament amb bisturí. A diferència, la reconstrucció del nas, que en les zones d'unió tapaven l'original, es va conservar ja que només presentava petites pèrdues de matèria.

Així mateix, aquestes zones d'unió que tapaven l'original es van rebaixar amb bisturí, i les pèrdues de guix es van anivellar amb un estuc aplicat a pinzell i, posteriorment, es van reintegrar amb pintura acrílica d'una tonalitat més baixa que l'original.

Anivellament de les pèrdues amb estuc

Detall després de la intervenció